

Koulun henkilöstöön kohdistuvan kouluväkivallan osapuolet, olosuhteet ja tilanteiden laatu

KIRA HURME & MARKKU JAHNUKAINEN & RISTO HOTULAINEN

Koulun henkilöstö kohtaa työssään väkivaltaa. Näistä tilanteista tehdään ilmoitus kunnan työsuojeluviranomaiselle. Löytyykö yksittäisten ilmoitusten takaa yleisempää tietoa itse ilmiöstä eli koulun henkilöstön kohtaamasta kouluväkivallasta? Tutkimuksessa on analysoitu vuosien 2011–2016 aikana erään Etelä-Suomen kunnan suomenkielisistä peruskouluista työsuojeluun tehdyt uhka- ja vaaratilanneilmoitukset.

.....
English summary at the end of the article

Johdanto

Opetustilanteessa oppilas hermostui, käyttäytyi aggressiivisesti ja löi toista oppilasta sekä opettajaa. Oppilas poistettiin luokasta. Oppilas löi, potki, yritti purra sekä puski päällään. (Koulunkäynninavustaja)

Kouluväkivallasta käydään ajoittain keskustelua julkisessa mediassa. Yleensä keskustelun virittää yksittäinen koulussa tapahtunut väkivaltilanne, mutta myös koulun henkilöstön päivittäisessä arjessa esiintyvä kouluväkivalta on puhuttanut: ”Kouluväkivallasta tullut arkipäivää Vantaalla – oppilaat purevat, raapivat ja uhkailevat” (Vantaan Sanomat 2016). Kouluväkivallan vakavuus on myös herättänyt keskustelua: ”Tuomari: Koulut selvittelevät sisäisesti sellaisiakin kiusaamistapauksia, jotka kuuluisivat vakavuutensa puolesta poliisille” (Yle 2016). Huoli kouluväkivallan kasvamisesta nousee myös muualta kuin kasvatushenkilöstön taholta: ”Presidentti Niinistö: opettajat tarvitsevat lisää arvostusta” (OAJ 2017), ”Suomalaiset toivovat opettajille lisää valtaa ja kunnioitusta” (OAJ 2016).

Koulujen lisääntyneisiin haasteisiin on pyritty vaikuttamaan lainsäädäntöä uudistamalla ja

ohjeistamalla opetuksen järjestäjää turvallisuuden liittyvien suunnitelmien ja ohjeistusten tekoon. Oikeus poistaa opetusta häiritsevä ja turvallisuutta vaarantava oppilas luokkahuoneesta tai muusta opetustilasta astui voimaan vuonna 2003. Työrauhan lisäämiseen tähtäävät muutokset astuivat voimaan vuonna 2014, ja ne laajensivat muun muassa jälki-istuntojen toteuttamistapoja ja vaarallisten tai häiritsevien esineiden poisotto-oikeutta (Perusopetuslaki 1998/628 29 §, 35a §, 36a-i §). Perusopetuslain mukaan oppilaalla on oikeus turvalliseen oppimisympäristöön (29 §). Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaan opetuksen, ohjauksen ja tuen järjestämisen lähtökohtana on huolenpito hyvästä ja turvallisesta koulupäivästä. Kouluyhteisön tulee olla turvallinen, ilmapiiriltään kunnioittava sekä ystävällinen. Oppimisympäristön turvallisuutta tai terveyttä vaarantaviin tekijöihin on puututtava heti (OPH 2010; OKM 2013). Työturvallisuuslain mukaan työntekijällä on oikeus turvalliseen työympäristöön (Työturvallisuuslaki 2002/738, 8 §). Koulun henkilöstöön kohdistuva kouluväkivalta ja sen uhka muodostavat työturvallisuuden ylläpitämiseen haasteen, joka vaikuttaa kou-

lussa työskentelevien henkilöiden työntekoon ja hyvinvointiin.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tuoda lisätietoa koulun henkilöstön kohtaamasta kouluväkivallasta. Tutkimusaineistona on erään Etelä-Suomen kunnan suomenkielisistä peruskouluista vuosina 2011–2016 työsuojeluun raportoidut yksittäiset uhka- ja vaaratilanneilmoitukset. Ilmoituksia tutkimalla pyritään selvittämään, ketkä ovat koulun henkilöstöön kohdistuvan kouluväkivallan osapuolet, missä tilanteita tapahtuu ja millaisia tilanteet ovat laadultaan.

Mitä on koulun henkilöstön kohtaama kouluväkivalta?

Kouluväkivalta on monitahoinen ilmiö. Maailman terveysjärjestön WHO:n (2005) mukaan *fyysisellä väkivallalla* ymmärretään voimankäyttöä henkilöä tai ryhmää vastaan, ja se voi aiheuttaa fyysisen, seksuaalisen tai henkisen vamman. Fyysisenä tekona se ilmenee muun muassa lyömisenä, potkimisena, läimäyttämisenä, iskemisenä, ampu misena, työntämisenä, puremisena ja nipistelynä. *Henkisellä väkivallalla* tarkoitetaan puolestaan muuta kuin fyysistä voimankäyttöä. Henkinen väkivalta sisältää muun muassa sanallisen loukkaamisen, kiusaamisen, häirinnän ja uhkailun. Vä kivaltaa voidaan lähestyä myös väkivallan *kohteen* mukaan. Vä kivalta voi kohdistua yksilöön itseensä, yksilöön tai pieneen ryhmään tai suureen määrään ihmisiä (WHO 2005; Baumeister & Bushman 2007; Fontoulakis ym. 2008).

Väkivaltaa voidaan tutkia myös väkivallan *osapuolten välissä olevan suhteen* mukaan. Asiakasväkivalta tarkoittaa työnantajan ja työsuhteen ulkopuolisen tahon (esim. asiakas, potilas, oppilas) kohdistamaa tekoa työntekijään tai työnantajan edustajaan, kun tämä tekee työtään tai toimii ammattiasemansa mukaan. Se voi olla mitä tahansa loukkaavasta käytöksestä vakavampaan uhkaan, ja se voi toteutua yksittäisenä tapahtumana tai järjestelmällisempänä toimintana joko yhden tai useamman henkilön toimesta (Mueller & Tschan 2011; Sosiaali- ja terveysministeriö 2014). Vä kivalta voidaan määritellä myös *tapahtumapaikan* mukaan. Työpaikkaväkivalta rajataan työssä tapahtuvaksi, hyväksyttävästä käyttäytymisestä poikkeavaksi käytökseksi tai tapahtumaksi, jonka yhteydessä jotakuta työntekijää kohtaan on hyökätty, häntä on vahingoitettu tai uhattu siten,

että työntekijän hyvinvointi on vaarantunut (Di Martino ym. 2003; Sosiaali- ja terveysministeriö 2014).

Väkivallan määritelmä pitää sisällään myös väkivaltaisen teon tarkoituksellisuuden. Vä kivalta tarkoittaa mitä tahansa hyökkäävää käyttäytymistä, jossa toisella ihmisellä on tietoinen tarkoitus vahingoittaa toista ihmistä (WHO 2005; Baumeister & Bushman 2007; Fontoulakis ym. 2008). Kouluissa esiintyy väkivaltaista käytöstä, johon ei sisälly teon tarkoituksellisuutta. Tahatonta toiseen henkilöön kohdistuvaa aggressiivista käytöstä voi ilmetä esimerkiksi autistisen tai Aspergerin syndroomaa sairastavan lapsen käyttäytymisessä (Sosiaali- ja terveysministeriö 2014).

Kouluväkivalta on eri muodoissa esiintyvää tahallista tai tahatonta väkivaltaa, joka kohdistuu yksilöön tai ryhmään kouluympäristössä. Kouluväkivaltaa voi esiintyä kaikissa väkivallan muodoissa, ja se voi kohdistua henkilöön itseensä, toiseen henkilöön tai ryhmään. Kouluväkivalta määrittyy tapahtumapaikan eli koulun muodostaman fyysisen ja henkisen ympäristön perusteella. Kouluväkivalta voi myös tapahtua fyysisten tilojen ulkopuolella (esim. sosiaalisessa mediassa), jos väkivallan osapuolten suhdetta määrittää tilanteessa koulu. Kouluväkivallasta suurin osa tapahtuu koulussa opiskelevien ja työskentelevien henkilöiden välillä. Kouluväkivaltaa voi esiintyä myös suhteessa oppilaiden huoltajiin tai täysin ulkopuoliseen henkilöön.

Tässä määritelmässä pelkästään omaisuuteen kohdistuneen teon ei katsota kuuluvan kouluväkivallan piiriin, vaan kyse on tällöin vahingonteosta. Vahingonteko voi olla osana kouluväkivaltaa, jos sen tarkoituksena on loukata yksilöä hänen omaisuutensa rikkomisen kautta. Kouluväkivallan piiriin kuuluvat myös tilanteet, joissa tavarat tai esineet ovat väkivallan välineitä. Omaisuuden kohdistuvan vahingon teon estäminen saattaa myös johtaa tilanteeseen, joka kuuluu kouluväkivallan piiriin.

Väkivaltatilanteiden ilmoitusvelvollisuus

Työturvallisuuslain (19 §) mukaan työntekijällä on ilmoitusvelvollisuus työoloissa ja -menetelmissä havaitsemistaan vioista tai puutteista, jotka voivat aiheuttaa haittaa tai vaaraa työntekijän turvallisuudelle tai terveydelle. Työnantajan tulisi työ-

turvallisuuslain (10 §) mukaan selvittää liittykö työhön kohonnut väkivallan riski. Useat kaupungit ja kunnat ovat laatineet työväkivaltatilanteiden ehkäisyn ja hallinnan menettelytapaohteita, myös väkivalta- ja uhkatilanteiden raportointi ja jälkihoito on ohjeistettu (Sosiali- ja terveysministeriö 2014, 40). Stop väkivallalle -hankkeen (Fagerström ym. 2015) raportissa todetaan, että opetus- ja kasvatustalouden työpaikoilla on organisaatio-kohtaisia eroja työturvallisuuslain velvoittaman väkivallan ja sen uhan ilmoittamisessa. Väkivallan uhka työssä -raportin mukaan (Sosiali- ja terveysministeriö 2014, 58) tilastojen kerääminen ei ole kattavaa, tilastointijärjestelmät eivät ole keskenään vertailukelpoisia, ja tiedossa on, että vain osa väkivaltatapauksista merkitään niihin. Opetusalan ammattijärjestön työolosuhdebarometrin 2015 mukaan 44 prosenttia väkivaltaa kokeneista opettajista oli ilmoittanut asiasta esimiehelle tai työsuojeluvaltuutetulle (OAJ 2015). Opetajiin kohdistuvaa väkivaltaa ja häirintää tutkineet Venla Salmi ja Janne Kivivuori (2009) toteavat, että virallisiin tilastoihin, kuten poliisille rikosilmoitusten tai työsuojeluorganisaatiolle uhka- ja vaaratilanneilmoitusten muodossa, ilmoitetaan vain pieni osa väkivallasta ja muista rikoksista. Suuri osa tapahtumista jää ilmoittamatta ja tilastojen ulkopuolelle. Opetusalan ammattijärjestön tiedotteen (OAJ 2013a) mukaan Suomessa kirjattiin vuonna 2012 opetustoimessa yli 5 300 uhkatilannetta, kun vuotta aiemmin luku oli vajaat 4 600 ja sitä edellisellä vuonna kirjattiin vajaat 2 800 tapausta.

Työturvallisuuslain (14 §) mukaan työntekijän opetus, ohjaus ja perehdyttäminen sisältävät myös työntekijän opetuksen työn haittojen ja vaarojen estämiseksi sekä työstä aiheutuvan vaaran välttämiseksi. Opetusalan ammattijärjestön työolobarometrien mukaan opetushenkilöstöstä 38 prosenttia vuonna 2013 ja 45 prosenttia vuonna 2015 oli saanut koulutusta häirintä- ja konfliktitilanteiden kohtaamiseen ja niissä toimimiseen viimeisen kolmen vuoden aikana (OAJ 2013b; 2015). Väkivallan uhka työssä -raportin mukaan (Sosiali- ja terveysministeriö 2014) opetushenkilöstölle ei ole tarjottu tarpeeksi koulutusta väkivallan uhasta.

Aiemmat tutkimukset koulun henkilöstön kohtaamasta kouluväkivallasta ja sen seurauksista

Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksen (Salmi & Kivivuori 2009) mukaan yläkoulun opettajista uransa aikana väkivallan uhkaa oppilaan taholta oli kokenut yksi neljästä opettajasta ja väkivaltaa yksi kymmenestä. Saman tutkimuksen mukaan erityisopettajilla oli muihin opettajiin verrattuna noin kolminkertainen riski joutua oppilaiden väkivallan tai sen uhan kohteeksi. Työ ja terveys 2012 -tutkimuksen (Kauppinen ym. 2013) mukaan koulutusalalla oli vuoden aikana joutunut uhkailun kohteeksi 11 prosenttia ja fyysisen väkivallan kohteeksi 7 prosenttia työntekijöistä. Kunta-alan terveys ja hyvinvointi 2016 -datan, joka pohjautuu 11 kunnan alueella kahden vuoden välein toteutettavaan Kunta10-tutkimukseen, mukaan vuoden 2016 aikana 63,1 prosenttia erityisluokanopettajista, 59,2 prosenttia koulunkäynninavustajista ja 35,3 prosenttia luokanopettajista oli kohdannut väkivaltaa asiakkaiden taholta. Henkistä väkivaltaa oli kokenut 44,1 prosenttia erityisluokanopettajista ja 20,3 prosenttia luokanopettajista. Lyömistä ja potkimista oli kokenut 37,8 prosenttia erityisluokanopettajista ja 13,8 prosenttia luokanopettajista. Tavaroiden heittäminen 56,0 prosenttia erityisluokanopettajista ja 24,6 prosenttia luokanopettajista. Aseella uhkaamista oli kokenut 2,7 prosenttia erityisluokanopettajista ja 0,6 prosenttia luokanopettajista (Työterveyslaitos 2019).

Kunta10-tutkimusaineistosta tehdyn tutkimuksen mukaan erityisopetus lisää opettajien terveysriskejä. Varsinkin erityisopetuksessa toimivilla miesopettajilla on suurempi riski joutua sekä lyhyille, että pitkille sairaslomille verrattuna naispuolisiin erityisopettajiin. Kokonaisuudessaan sairaspoissaolot olivat yleisimpiä naispuolisilla opettajilla (Ervasti ym. 2011). Opetusalan ammattijärjestön vuoden 2013 työolosuhdebarometrissä 7 prosenttia väkivaltaa kokeneista työntekijöistä ilmoitti olleensa sairaana tai poissa työstä samasta syystä, ja vuonna 2015 väkivaltaa kokeneista 11 prosenttia oli ollut poissa työstään väkivallan takia (OAJ 2013b; 2015). Julkisten- ja hyvinvointialojen liiton tutkimuksen mukaan kahdeksan prosenttia väkivaltaa kohdanneista koulunkäynninohjaajista- ja avustajista joutui hakeutumaan sairaalahoitoon väkivaltatilanteissa aiheutuneiden vammojen johdosta (JHL 2015). Opettajien työ-

hyvinvointiselvityksen (Onnismaa 2010) mukaan opettajakunnan pitkittyneestä stressistä kertoo se, että varhaiseläkkeelle jääminen – joka usein tapahtuu juuri mielenterveyssyistä – on yleistynyt opettajilla nopeasti. Opettajalle merkittävien jaksamisen ja kuormittumisen tilanne on oppilaan kanssa tapahtuva vuorovaikutus – varsinkin sosiaalisesti ja pedagogisesti haasteelliset ongelmatilanteet ja niiden ratkaisut.

Opetus- ja kulttuuriministeriön asettaman turvallisuustyöryhmän mukaan opetushenkilöstön turvallisuusosaamista tulisi vahvistaa peruskoulutuksessa, siihen liittyvässä opetusharjoittelussa sekä täydennyskoulutuksella (OKM 2013). Jenni Ervastin (2012, 70) tutkimuksen mukaan opettajien hyvinvointiin tulee kiinnittää huomiota erityisesti kouluissa, joissa on paljon erityisoppilaita, oppilaiden ongelmakäyttäytymistä ja kouluuuttymättömyyttä. Tarvittavia toimenpiteitä ovat muun muassa opettajien jatkokoulutus esimerkiksi väkivaltatilanteissa toimimiseen ja kehittämishankkeet, jotka kohdistuvat sekä oppilaiden että opettajien psyykkiseen ja sosiaaliseen hyvinvointiin.

Dorothy Espelagen ja kumppaneiden (2013) mukaan kouluväkivalta on suuri ja ajankohtainen ongelma maailmanlaajuisesti. Suurin osa tutkimuksista kohdistuu oppilaisiin, mutta opettajat kuuluvat myös väkivallan riskiryhmään. Tutkimusta näistä tilanteista tarvitaan tietoisuuden lisäämiseksi, tehokkaiden interventioiden ja tukimuotojen kehittämiseksi, positiivisen kouluilma-
piirin edistämiseksi, oppimisen varmistamiseksi ja opettajan ammatin turvaamiseksi (Espelagen ym. 2013). Thomas Gumpelin ja Kevin Sutherlandin (2010) mukaan yleisesti ympäristössä esiintyvät kouluväkivallan muodot johtuvat usein kehityksellisistä ja yksilöllistä tekijöistä. Heidän mukaansa näiden tekijöiden ja erojen ymmärtäminen olisi tärkeää, jotta voitaisiin kehittää sopivia puuttumisen tapoja. Jaclyn Kanrich (2015) analysoi 32 opettajaan kohdistunutta väkivaltatutkimusta vuosilta 1988–2015. Yhteenvedossa hän toteaa, että kasvattajille pitää suunnata koulutusta konfliktitilanteiden käsittelyyn, oppilaiden käyttäytymisen hallintaan ja positiivisen suhteen säilyttämiseen oppilaiden, huoltajien, kollegoiden ja hallinnon henkilöstön kanssa. Koulutuksen tulisi myös sisältää strategioita aggressiivisten tilanteiden käsittelyyn koulussa: kuinka toimia tehokkaasti väkivaltatilanteissa ja miten tarvittaessa rajoittaa väkivaltaista käytöstä. Parhaiden toimintamallien

löytämiseksi väkivaltatilanteisiin hän nostaa esille kolme aihepiiriä, joista tutkimustietoa kaivataan: 1) kasvattajien subjektiiviset kokemukset kouluväkivallasta, 2) tilanteeseen vaikuttavien asioiden arviointi oppilaan näkökulmasta ja 3) kyky tunnistaa väkivaltatilanteille tilanteille tyypillisiä olosuhteita (Kanrich 2015, 42–43).

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan koulun henkilöstön työsuojeluun raportoitavia uhka- ja vaaratilanneilmoituksia niiden sisältämien muuttujien osalta (esim. koulun eri henkilöryhmät, oppilaan ikä ja sukupuoli, opetusmuoto, muut tilannetekijät).

Keskeiset tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

- ketkä koulun henkilöstöstä kohtaavat uhka- ja vaaratilanteita
- millaiset oppilaat uhka- ja vaaratilanteita aiheuttavat
- millaisissa tilanteissa uhka- ja vaaratilanteet tapahtuvat
- millaisilla suojaavilla toimenpiteillä oppilaiden ja henkilökunnan turvallisuus näissä tilanteissa varmistetaan?

Tämän lisäksi tutkitaan, onko uhka- ja vaaratilanteille löydettävissä niille tyypillisiä olosuhteita ja pysyviä piirteitä.

Aineisto ja menetelmät

Tapaustutkimuksen kohteena on erään Etelä-Suomen kunnan suomenkielisissä peruskouluissa vuosina 2011–2016 työsuojeluun raportoidut yksittäiset uhka- ja vaaratilanneilmoitukset. Tutkimukseen haettiin Helsingin yliopiston ihmistieteiden eettisen ennakoarvioinnin toimikunnan hyväksyntä ennen tutkimuksen aloittamista, koska kyseessä on luottamuksellinen aineisto. Tutkimusaineistoon valikoitui 3 556 ilmoitusta, jotka oli tehty vuosien 2011–2016 aikana 79 suomenkielisestä peruskoulusta. Ilmoitukset jakaantuivat tutkittaville vuosille seuraavasti: ilmoituksia tehtiin 557 vuonna 2011 (16 % kokonaismäärästä), 530 vuonna 2012 (15 %), 553 vuonna 2013 (15 %), 713 vuonna 2014 (20 %), 599 vuonna 2015 (17 %) ja 604 vuonna 2016 (17 %).

Uhka- ja vaaratilanneilmoitukset dokumentoitiin paperiversioina, joten tiedot siirrettiin analysointia varten sähköiseen muotoon. Uhka- ja vaaratilanelomaketta kehitettiin tutkittavan ajanjakson aikana, joten aineisto kerättiin kolmenlaisel-

ta eri lomakepohjalta. Osa muuttujista poimittiin tilanteen tapahtumakuvauksesta ja muunnettiin numeeriseen muotoon. Edellä mainittujen seikkojen vuoksi täsmällisiä tietoja kaikkiin muuttujiin ei pystytty keräämään koko aineistosta, mikä vuoksi tutkittavan aineiston määrä ei ole sama tutkimuksen eri osioissa. Määrällistä aineistoa käsiteltiin ja analysoitiin SPSS-tilasto-ohjelmalla. Osa tilastollisesta merkittävyydestäuksesta kohdistui tutkittavien ilmiöiden vuositaseiseen ilmenemiseen.

Osassa tutkimusta aineisto jaoteltiin kolmeen ryhmään oppilaiden opetusmuodon mukaan. Ryhmäjoon pohjana käytettiin oppilaiden vuorovaikutuksen laadun tai määrän samankaltaisuutta kyseisissä opetusmuodoissa. Ryhmä 1 sisältää yleisopetuksessa olevat oppilaat. Ryhmä 2 sisältää oppilaat, jotka opiskelevat sopeutumisen ja tunne-elämän vaikeuksien (SOPE), erityisten oppimisvaikeuksien (EVY), mukautetun (EMU), kuntouttavan- ja sairaalaopetuksen ja muiden pienryhmien (esim. yksityisopetus) opetusryhmissä. Ryhmään 3 kuuluvat oppilaat, jotka opiskelevat autismin kirjon (AUT) tai harjaantumisoetuksen (EHA I ja EHA II) opetusryhmissä. Osa oppilasta opiskelee integroituna yleisopetuksen ryhmissä, mutta uhka- ja vaaratilanneilmoituksesta tätä tietoa ei ole erikseen saatavilla. Uhka- ja vaaratilanneilmoitukseen kuitenkin merkitään, jos oppilas kuuluu edellä mainittuihin ryhmiin.

Tapaustutkimuksessa tarkastellaan yhtä tai useampaa tapausta, joiden määrittely, analysointi ja ratkaisu on tapaustutkimuksen keskeisin tavoite. Tutkimus on kuvaileva tapaustutkimus, jossa etsitään yhteisiä ominaisuuksia, yleisiä malleja ja uusia teoreettisia ideoita ja käsitteitä usean tapauksen vertailun avulla. Tapauksia käytetään välineinä ilmiöiden tutkimisessa. Kuvailun tavoitteena on havaitun käytännön kuvailu arkipäivän tilanteessa (Eriksson & Koistinen 2005, 28). Tapaustutkimuksessa tapaus voi olla tilanne, yksilö, ryhmä, organisaatio tai mikä tahansa kiinnostuksen kohde (Robson 2002, 177). Tapaus voi olla jollain tavoin erottuva, ainutlaatuinen tai myönteisellä tai kielteisellä tavalla poikkeava. Toisaalta tapaus saa olla tyypillinen arkipäivän tapahtuma tai henkilö, käytännössä mitä tahansa (Metsämuuronen 2006, 90; Robson 2002, 180).

Tutkimuksen tulokset

Uhka- ja vaaratilanteen osapuolet

Vuosina 2011–2016 tehdyistä uhka- ja vaaratilanneilmoituksista oli naisten tekemiä 84 prosenttia ja miesten 16 prosenttia ($x^2 = 28,17$; $df = 5$; $p = 0,000$). Ilmoituksista opettajien tekemiä oli 46 prosenttia ja samoin 46 prosenttia koulunkäyntiavustajien tekemiä. Rehtorit, sijaiset ja muut toimijat (mm. harjoittelijat) olivat tehneet ilmoituksista loput 8 prosenttia. Uhka- ja vaaratilanteesta ilmoittaneiden tehtävänimikkeet erosivat tilastollisesti merkittävästi tarkasteltuna tutkittavien vuosien suhteen ($x^2 = 177,53$; $df = 35$; $p = 0,000$). (Taulukko 1.)

Vuosien 2011–2016 ilmoituksista uhka- ja vaaratilanteen aiheuttaja oli 14 prosentissa tapauksista tyttö ja 86 prosentissa poika. Tutkittaessa tyttöjen ja poikien aiheuttamien tilanteiden määrää vuosittain, tilastollista merkitsevyyttä ei ilmennyt ($x^2 = 9,15$; $df = 5$; $p = 0,084$). Ilmoituksia, joissa uhkaaja oli joku muu kuin oppilas, esimerkiksi huoltaja tai ulkopuolinen, oli 0,6 prosenttia kaikista ilmoituksista.

Oppilaiden aiheuttamista tilanteista oppilaiden opetusmuoto oli ilmoitettuna 3 446 tapauksessa. 32 prosenttia ilmoituksista koski autismin kirjon opetuksessa olevia oppilaita, 17 prosenttia yleisopetuksessa, 17 prosenttia SOPE-opetuksessa (sopeutumisen ja tunne-elämän vaikeus), 13 prosenttia EVY-opetuksessa (erityiset oppimisvaikeudet), 8 prosenttia EHA-opetuksessa (harjaantumisoetus) ja 4 prosenttia EMU-opetuksessa (mukautettu opetus) olevia oppilaita. Näiden lisäksi omana ryhmänään oli ”muut”, johon kuului muun muassa sairaalaopetus, kuntouttava opetus, dysfasiaopetus ja yksityisopetus. Tästä ryhmästä ilmoituksia tehtiin 9 prosenttia. Oppilaiden opetusmuoto erosi tilastollisesti merkittävästi tarkasteltuna tutkittavien vuosien mukaan ($x^2 = 420,44$; $df = 30$; $p = 0,000$). (Taulukko 2.)

Uhka- ja vaaratilanteita tutkittiin myös suhteessa oppilaiden ikään. Uhka- ja vaaratilanelomakkeessa pyydetään arvioimaan uhkakäyttäytyjän ikä, ja näin oli tehty 96 prosentissa lomakkeista ($n = 3 422$). Koko aineistosta eniten vaaratilanteita ilmeni nuorimpien oppilaiden kohdalla, jonka jälkeen tilanteiden määrä laski tasaisesti oppilaiden iän lisääntyessä. 6–8-vuotiaiden ikäryhmästä ilmoituksia tehtiin 41 prosenttia, 9–10-vuotiaiden 24 prosenttia, 11–12-vuotiaiden 18 prosenttia, 13–14-vuotiaiden 10 prosenttia ja 15–17-vuoti-

Taulukko 1. Uhka- ja vaaratilanteiden ilmeneminen ilmoittajan sukupuolen ja tehtävänimikkeen mukaan (2011–2016)

Ilmoituksen tehnyt työntekijä	2011 %	2012 %	2013 %	2014 %	2015 %	2016 %	2011–2016, %	
sukupuoli (N = 3 553)								
nainen	88 (N=493)	82 (N=433)	78 (N=433)	86 (N=614)	84 (N=503)	86 (N=517)	84 (N=2993)	p<0,001
mies	12 (N=64)	18 (N=97)	22 (N=120)	14 (N=97)	16 (N=95)	14 (N=87)	16 (N=560)	
tehtävänimike (N = 3 551)								
erityisluokanopettaja	23 (N=129)	22 (N=115)	33 (N=182)	24 (N=173)	32 (N=191)	34 (N=208)	28 (N=998)	p<0,001
luokanopettaja	15 (N=82)	17 (N=88)	13 (N=73)	8 (N=59)	8 (N=51)	11 (N=69)	12 (N=422)	
avustaja	52 (N=288)	50 (N=266)	36 (N=199)	54 (N=381)	46 (N=273)	40 (N=239)	46 (N=1 646)	
rehtori/ apulaisrehtori	1 (N=4)	2 (N=9)	2 (N=9)	1 (N=9)	1 (N=3)	1 (N=3)	1 (N=37)	
aineopettaja	3 (N=16)	3 (N=17)	3 (N=17)	3 (N=19)	2 (N=13)	4 (N=26)	3 (N=108)	
sijainen	1 (N=7)	1 (N=7)	3 (N=15)	2 (N=10)	1 (N=6)	3 (N=15)	2 (N=60)	
erityisopettaja/ resurssiopettaja	1 (N=8)	2 (N=11)	7 (N=42)	2 (N=16)	5 (N=31)	2 (N=13)	3 (N=121)	
muu	4 (N=22)	3 (N=14)	3 (N=16)	6 (N=45)	5 (N=31)	5 (N=31)	5 (N=159)	

Taulukko 2. Uhka- ja vaaratilanteiden ilmeneminen uhkakäyttäytyjän sukupuolen ja opetusmuodon mukaan (2011–2016)

Uhkakäyttäytyjä (oppilas)	2011 %	2012 %	2013 %	2014 %	2015 %	2016 %	2011–2016, %	
sukupuoli (N = 3 448)								
tyttö	12 (N=59)	15 (N=76)	13 (N=62)	15 (N=107)	16 (N=95)	16 (N=93)	14 (N=492)	p=0,84
poika	88 (N=444)	85 (N=413)	87 (N=480)	85 (N=599)	84 (N=495)	84 (N=503)	86 (N=2934)	
opetusmuoto (N = 3 446)								
yleisopetus	22 (N=114)	23 (N=113)	19 (N=105)	15 (N=105)	11 (N=65)	17 (N=102)	17 (N=604)	p<0,001
tunne-elämän ja sopeutumisen vaikeudet opetus	13 (N=70)	19 (N=94)	19 (N=105)	9 (N=64)	18 (N=108)	22 (N=131)	17 (N=572)	
erityiset oppimisvaikeudet opetus	12 (N=63)	4 (N=22)	15 (N=78)	9 (N=121)	21 (N=90)	15 (N=90)	13 (N=440)	
autusminkirjon opetus	39 (N=207)	35 (N=175)	23 (N=125)	40 (N=283)	32 (N=187)	23 (N=135)	32 (N=1112)	
harjaantumisopetus	6 (N=30)	7 (N=32)	7 (N=35)	12 (N=80)	8 (N=45)	8 (N=48)	8 (N=270)	
mukautettu opetus	7 (N=38)	10 (N=49)	2 (N=13)	2 (N=16)	2 (N=11)	1 (N=2)	4 (N=129)	
muu (esim. kuntouttava, valmistava, sairaalaopetus)	1 (N=3)	2 (N=12)	15 (N=79)	13 (N=90)	8 (N=49)	14 (N=86)	9 (N=319)	

aiden 7 prosenttia. Oppilaiden ikäjakauma erosi tilastollisesti merkitsevästi tarkasteltuna tutkittavien vuosien mukaan ($\chi^2=155,06$; $df = 20$; $p = 0,000$). (Taulukko 3.)

Uhka ja vaaratilanteen olosuhteet

Uhka- ja vaaratilanteen tapahtumapaikka selvisi 3 444 ilmoituksesta. Uhka- ja vaaratilanteessa tapahtumapaikka saattoi muuttua tilanteen aikana. Tutkimusaineistoon merkittiin tapahtumapaikaksi se tila tai paikka, josta tilanne oli lähtenyt liikkeelle. Opetustiloista alkoi yhteensä 56 prosenttia tilanteista. Aulasta, käytävältä tai naulakolta alkoi 19 prosenttia tilanteista ja koulun pihalta 16 prosenttia, ruokalasta 5 prosenttia ja retkeltä tai koulun yhteisestä tilaisuudesta 2 prosenttia. Näiden lisäksi muista tiloista tai tilanteista (esim. vessa, kanslia, sosiaalinen media, palaveri) ilmoituksis-

ta oli 2 prosenttia. Tilanteen tapahtumapaikka ei eronnut tilastollisesti merkitsevästi tarkasteltuna tutkittavien vuosien mukaan ($\chi^2 = 46,50$; $df = 30$; $p = 0,028$). (Taulukko 4.)

Uhka- ja vaaratilanteen laatu

Uhka- ja vaaratilanteen lomakkeeseen täytetään tilannekuvaus tapahtuneesta ja pohdinta keinoista, joilla kyseisen tapahtuman olisi voinut estää. Aineiston kirjaamisen yhteydessä tilanteet jaoteltiin yllättäviin, ilman ennakkovaroitusta tapahtuneisiin sekä niihin, joista selvisi, mikä tilanteessa oppilasta ärsytti tai mistä oppilas oli hermostunut (ks. esimerkki 1). Tämä tieto löytyi yhteensä 85 prosentista ilmoituksia ($n = 3\ 037$). Ryhmän 1 (yleisopetus) sekä ryhmän 2 (SOPE, EVY, EMU, kuntouttava opetus, sairaalaopetus, yksityisopetus) oppilailla tilanteista 4 prosenttia tapahtui yl-

Taulukko 3. Uhka- ja vaaratilanteiden ilmeneminen uhkakäyttäytyjän iän mukaan (2011–2016)

Uhhakäyttäytyjä (oppilas) ikä (N = 3 422)	2011 %	2012 %	2013 %	2014 %	2015 %	2016 %	2011–2016, %
6–8 vuotta	35 (N=179)	38 (N=190)	38 (N=201)	38 (N=271)	53 (N=313)	43 (N=249)	41 (N=1403)
9–10 vuotta	25 (N=126)	13 (N=64)	29 (N=157)	29 (N=203)	25 (N=144)	23 (N=136)	24 (N=830)
11–12 vuotta	23 (N=116)	24 (N=119)	17 (N=90)	16 (N=116)	10 (N=56)	21 (N=125)	18 (N=622)
13–14 vuotta	9 (N=49)	16 (N=80)	10 (N=52)	8 (N=56)	7 (N=41)	7 (N=43)	10 (N=321)
15–17 vuotta	8 (N=39)	9 (N=48)	6 (N=35)	9 (N=60)	5 (N=32)	6 (N=32)	7 (N=246)

$p < 0,001$

Taulukko 4. Uhka- ja vaaratilanteiden ilmeneminen tapahtumapaikan mukaan (2011–2016)

Tapahtumapaikka (N = 3 444)	2011 %	2012 %	2013 %	2014 %	2015 %	2016 %	2011–2016, %
luokka	46 (N=249)	45 (N=234)	50 (N=271)	46 (N=319)	52 (N=297)	51 (N=293)	48 (N=1663)
piha	14 (N=77)	14 (N=75)	12 (N=68)	19 (N=131)	16 (N=90)	18 (N=99)	16 (N=540)
ruokala	4 (N=21)	6 (N=29)	4 (N=19)	5 (N=35)	6 (N=33)	5 (N=29)	5 (N=166)
aula/käytävä	20 (N=110)	22 (N=113)	22 (N=118)	19 (N=130)	15 (N=86)	17 (N=97)	19 (N=654)
oppitunti (ei oma luokka esim. liikunta)	10 (N=53)	9 (N=45)	8 (N=45)	7 (N=46)	7 (N=40)	5 (N=30)	8 (N=259)
retki, yhteinen tilaisuus	3 (N=17)	2 (N=13)	2 (N=13)	1 (N=11)	2 (N=13)	2 (N=11)	2 (N=84)
muu tila tai tilanne (esim. wc, kanslia, sosiaalinen media, palaveri)	3 (N=17)	2 (N=13)	2 (N=11)	3 (N=18)	2 (N=12)	2 (N=13)	2 (N=84)

$p < 0,05$

lättäen ja 96 prosentissa syy oli havaittavissa tai pääteltävissä. Ryhmällä 3 (AUT, EHA) yllättäen tilanteista tapahtui 37 prosenttia ja syy oli havaittavissa tai pääteltävissä 63 prosentissa tapauksista. Tilanteen yllätyksellisyys erosi tilastollisesti merkitsevästi tarkasteltavien opetusryhmien välillä ($x^2 = 579,28$; $df = 2$; $p = 0,000$). (Taulukko 5.)

Esimerkki 1.

Yllättävä tilanne:

”Oppilas löi äkkiarvaamatta opettajaa oikeaan leukaan nyrkillä. Tilannetta ei voinut välttää.” (eritysluokanopettaja, autismikirjon opetus)

Syy selvillä:

”Oppilas kieltäytyi koulutehtävien tekemisestä. Alkoi rikkoa esineitä ja käyttäytyi uhkaavasti. Koetessa lyödä opettajaa jouduttiin fyysisesti rajaamaan.” (eritysluokanopettaja, EVY)

Uhka- ja vaaratilanneilmoitukseen kirjataan ilmoittajalle tilanteessa mahdolliset syntyneet fyysiset (esim. mustelma, ruhje) tai henkiset (esim. unettomuus, pelko) vammat. Tämä tieto löytyi 3 431 ilmoituksesta. Ryhmässä 1 (yleisopetus) tilanteista 12 prosenttia oli pelkästään sanallisia, fyysisiä tilanteita, joissa ei syntynyt vammoja, oli 54 prosenttia. Tilanteita, joista aiheutui fyysinen tai henkinen vamma, oli 34 prosenttia tapauksis-

ta. Ryhmässä 2 (SOPE, EVY, muut pienryhmät) pelkästään sanallisia tilanteita oli 5 prosenttia ja fyysisiä tilanteita, joissa ei syntynyt vammoja 61 prosenttia. Tilanteita, joista aiheutui fyysinen tai henkinen vamma, oli 34 prosenttia. Ryhmässä 3 (AUT, EHA) pelkästään sanallisia tilanteista oli 1 prosentti, fyysisiä tilanteita, joissa ei syntynyt vammoja, 40 prosenttia. Tilanteita, joista aiheutui fyysinen tai henkinen vamma, oli 59 prosenttia. Tilanteiden laatu ja syntyneet vammat erosivat tilastollisesti merkitsevästi tarkasteltavien opetusryhmien suhteen ($x^2 = 299,55$; $df = 4$; $p = 0,000$).

Uhka- ja vaaratilanelomakkeiden tilannekuvauksista 53,1 prosentista ($n = 1\ 890$) selvisi tilanteen kulku niiden turvaavien ja suojaavien toimenpiteiden osalta, joihin tilanteessa päädyttiin. Näitä ilmoituksia käsiteltiin omana kokonaisuutenaan, ja ne luokiteltiin kolmeen tyyppiin: 1) ei fyysistä puuttumista, 2) oppilas siirretty, poistettu, estetty, 3) oppilasta fyysisesti rajoitettu, kiinnipidetty. Ryhmässä 1 (yleisopetus) tilanteista 40 prosenttia päättyi ilman fyysistä puuttumista. Oppilas poistettiin, siirrettiin tai hänen toimintaansa estettiin 23 prosentissa ja oppilaan toiminnan fyysiseen rajoittamiseen päädyttiin 37 prosentissa tilanteista. Ryhmässä 2 (SOPE, EVY, muut pienryhmät)

Taulukko 5. Uhka- ja vaaratilanteiden yllätyksellisyys, laatu ja tilanteen turvaavat ja suojaavat toimenpiteet jaoteltuna opetusryhmittäin.

	Ryhmä 1 (yleisope- tus), %	Ryhmä 2 (SOPE, EVY, EMU, muut), %	Ryhmä 3 (AUT, EHA), %	Yhteensä, %	
Tilanteen yllätyksellisyys opetusryhmittäin (N = 3 037)					
tilanne tuli yllättäen	4 (N=22)	4 (N=52)	37 (N=386)	15 (N=460)	
tilanne jollain tavalla ennakoitavissa	96 (N=553)	96 (N=1356)	63 (N=668)	85 (N=2 577)	$p < 0,001$
Tilanteen laatu opetusryhmittäin (N = 3 431)					
sanallinen	12 (N=70)	5 (N=66)	1 (N=8)	4 (N=144)	
fyysinen, ei vammoja	54 (N=322)	61 (N=892)	40 (N=552)	52 (N=1 766)	$p < 0,001$
fyysinen, seurasi vammoja	34 (N=207)	34 (N=500)	59 (N=814)	44 (N=1 521)	
Tilanteessa vaaditut toimet opetusryhmittäin (N = 1 890)					
ei fyysistä puuttumista	40 (N=160)	16 (N=167)	19 (N=91)	22 (N=418)	
poistettu, siirretty, estetty	23 (N=93)	27 (N=271)	42 (N=204)	30 (N=568)	$p < 0,001$
fyysisesti rajoitettu, kiinnipidetty	37 (N=145)	57 (N=571)	39 (N=188)	48 (N=904)	

ilman fyysistä puuttumista päättyi 16 prosenttia tilanteista. Oppilas poistettiin, siirrettiin tai hänen toimintaansa estettiin 27 prosentissa ja oppilaan toiminnan fyysiseen rajoittamiseen päädyttiin 57 prosentissa tilanteista. Ryhmässä 3 (AUT, EHA) ilman fyysistä puuttumista päättyi 19 prosenttia tilanteista. Oppilas poistettiin, siirrettiin tai hänen toimintaansa estettiin 42 prosentissa ja oppilaan toiminnan fyysiseen rajoittamiseen päädyttiin 39 prosentissa tilanteista. Tilanteessa tarvittavat turvaavat ja suojaavat toimenpiteet erosivat tilastollisesti merkittävästi tarkasteltavien opetusryhmien välillä ($\chi^2=143,54$; $df=4$, $p=0.000$). (Taulukko 5.)

Pohdinta

Tämän tutkimuksen aineistona olleista uhka- ja vaaratilanneilmoituksista 83 prosenttia tehtiin erityisopetuksessa olevien ja 17 prosenttia yleisopetuksessa olevien oppilaiden tilanteista. Uhka- ja vaaratilanteiden painottuminen erityisoppilaisiin on yhteneväinen aikaisempien tutkimusten kanssa; erityisoppilaiden kanssa työskentelevät kohtaavat kaikista koulussa työskentelevistä henkilöistä eniten väkivaltaa (ks. esim. Työterveyslaitos 2019; Ervasti 2011; Salmi & Kivivuori 2009). Tuloksen perusteella erityisluokissa ja yleisopetuksen luokissa, joissa opiskelee integroituna erityisen tuen piirissä olevia oppilaita, olisi ensiarvoisen tärkeää huomioida turvalliseen oppimisympäristöön ja opettajan työn kuormittavuuteen liittyvät asiat (ks. esim. OKM 2013; Ervasti 2013; Onnismaa 2010).

Tutkittavien ilmiöiden pysyvyyttä tarkasteltiin vertailemalla niiden vuosittaista esiintymistä. Tilastollisesti merkittäviä olivat henkilöstön tehtävänimike sekä oppilaan opetusmuoto ja ikäryhmä. Koulunkäyntiavustajat kohtasivat yhtä paljon uhka- ja vaaratilanteita kuin opettajat. Myös heidän kouluttamisensa siihen, kuinka uhka- ja vaaratilanteissa toimitaan, olisi perusteltua. Uhka- ja vaaratilanneilmoitusten määrä oli suurin 6–9-vuotiaiden ikäryhmässä, jolloin tuen ja koulun aikuisresurssien suuntaaminen tälle ikäryhmälle tuntuu perustellulta ratkaisulta. Koulun henkilöstön kohtaamista uhka- ja vaaratilanteista suurin osa tapahtui opetukseen tarkoitetuissa tiloissa. Voidaan ajatella, että nämä tilanteet ovat opetustilanteita, joissa yksittäisen opettajan vastuulla voi olla koko opetusryhmä. Siksi koulun turvallisuussuunnitelmista pitäisi löytyä toiminta-

malli, miten näihin tilanteisiin saa apua ja miten uhka- ja vaaratilanteissa toimitaan niin, että varmistetaan kaikkien turvallinen työ- ja oppimisympäristö.

Autismikirjon- ja harjaantumisopetuksen oppilaiden tilanteista melkein neljä kymmenestä tapahtui yllättäen, ilman ennakkovaroitusta. Näissä luokissa turvallisuuden tulisi perustua vahvasti myös tilaturvallisuuteen, kuten kalusteiden turvallisuuteen ja niiden sijoitteluun sekä siirtymien turvallisuuteen. Autismikirjon- ja harjaantumisopetuksen oppilaiden kanssa työskentelevät aikuiset ilmoittivat lisäksi tilanteissa aiheutuneista vammoista selkeästi enemmän kuin muiden ryhmien kanssa työskentelevät henkilöt. Tutkimustulosten pohjalta voidaan ajatella, että näiden oppilaiden kanssa työskentelevien aikuisten tulisi saada koulutusta myös turvalliseen sijoittumiseen ja liikesuuntiin suhteessa oppilaaseen.

Tapahtumien tarkempi kulku selvisi 53 prosentista ilmoituksista. Ryhmässä 1 (yleisopetus) noin neljä tilannetta kymmenestä ratkesi sanallisesti ja kuudessa kymmenestä oppilas poistettiin, siirrettiin tai hänen toimintaansa fyysisesti rajoitettiin. Tässä ryhmässä uhka- ja vaaratilanteen pysyminen sanallisella tasolla oli yleisempää kuin muissa ryhmissä. Ryhmässä 2 (SOPE, EVY, muut pienryhmät) sekä ryhmässä 3 (AUT, EHA) olevien oppilaiden tilanteista noin kahdeksassa kymmenestä oppilas poistettiin, siirrettiin tai toimintaa fyysisesti rajoitettiin. Koulun turvallisuussuunnittelussa ja menettelyohjeissa tulisi varmistaa, että oppilaan siirtämistä, poistamista tai fyysistä rajaamista vaativissa tilanteissa, joissa turvallisuuden varmistamiseen tarvitaan usein useampi koulun aikuinen, myös muiden oppilaiden turvallinen oppimisympäristö säilyy.

Tämän tutkimuksen tuloksia tulee tarkastella kriittisesti. Aineisto ei kata kaikkia kyseisen kunnan kouluissa tapahtuneita uhka- ja vaaratilanteita vuosina 2011–2016. Uhka- ja vaaratilanteesta raportoidaan kyseisessä kunnassa kahdella erityyppisellä lomakkeella, ja tämän tutkimuksen aineistoon kuuluivat vain yksittäiset, omalla lomakkeellaan ilmoitetut uhka- tai vaaratilanteet. Lisäksi uhka- ja vaaratilanteessa olevan henkilön kokemus tilanteesta on subjektiivinen, joten ilmoituksen tekemisen kynnyks ei ole vakio. Koululla voi olla myös sovittuna yhteinen linja, millaisista tilanteista uhka- vaaratilanneilmoituksia tehdään. Tutkimuksen tuloksia tarkastellessa on huomiotava, että yksittäinen oppilas voi aiheuttaa useam-

man uhka- ja vaaratilanteen vuoden aikana. Yksittäisten oppilaiden vaikutusta tutkimustuloksiin vähentää tutkittavan aineiston ajoittuminen kuudelle vuodelle. Tutkimuksen tulosten luotavuuteen vaikuttaa myös se, että kunnan työsuojeluhenkilöstö on johdonmukaisesti ja aktiivisesti työskennellyt lisätäkseen tietoisuutta uhka- ja vaaratilanteiden ilmoitusvelvollisuudesta muun muassa koulun henkilöstölle suunnattujen turvallisuuskoulutusten yhteydessä. Koulun henkilöstön tietoisuus ilmoitusvelvollisuudesta on luultavasti kasvanut tutkimusajanjakson aikana ja vaikuttanut näin ilmoitusten määrään.

Kanrichin (2015) mukaan tarvitaan lisää tietoa kasvattajien kouluvälikaltaan liittyvistä kokemuksista. Lisäksi tarvitaan tietoa olosuhteista, joissa väkivaltatilanteet tapahtuvat. Tämän tutkimuksen

suuntaa antavat tulokset, rajoitteista huolimatta, osaltaan lisäävät tietoutta näistä tilanteista. Tarkempaa tutkimustietoa uhka- ja vaaratilanteiden osapuolista, olosuhteista ja niiden laadusta tarvitaan edelleen. Tärkeää olisi myös tutkia uhka- ja vaaratilanteisiin johtavia tekijöitä. Jussi Onnismaa (2010) toteaa raportissaan, että konfliktitilanteen kuormittavuuteen vaikuttaa se, millainen toimijuus opettajalle mahdollistuu. Tutkimusten mukaan opettajien hyvinvointi on yhteydessä oppilaiden oppimistuloksiin (ks. esim. Pakarinen ym. 2010). Tärkeä olisi saada tutkimustietoa niistä tekijöistä, jotka mahdollistavat opettajan ja koulun muun henkilöstön vahvan toimijuuden näissä tilanteissa ja tätä kautta lisäävät koulussa työskentelevien henkilöiden hyvinvointia ja näin varmistavat osaltaan oppilaiden hyvän oppimisen.

Saapunut 14.6.2018
Hyväksytty 4.4.2019

KIRJALLISUUS

- Baumeister, Roy & Bushman, Brad (2007) Angry emotions and aggressive behaviors. Teoksessa Georges Steffgen & Mario Gollwitzer (toim.) *Emotions and Aggressive Behavior*. Hogrefe & Huber Publishers.
- Di Martino, Vittorio & Hoel, Helge & Cooper, Cary (2003) Preventing violence and harassment in the workplace. European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions. Dublin. <http://www.eurofound.europa.eu/publications/2003/preventing-violence-and-harassment-in-the-workplace-report> (luettu 26.5.2018)
- Eriksson, Päivi & Koistinen, Katri (2005) Monenlainen tapaus tutkimus. *Julkaisuja 4:2005*. Helsinki: Kuluttajatutkimuskeskus.
- Ervasti, Jenni (2012) Pupil-related psychosocial factors, school setting, and teacher sick leave: A collaborative data study. *People and Work Research Reports*. Helsinki: Finnish Institute of Occupational Health.
- Ervasti, Jenni & Kivimäki, Mika & Pentti, Jaana & Suominen, Sakari & Vahtera, Jussi & Virtanen, Marianna (2011) Sickness absence among Finnish special and general education teachers. *Occupational Medicine* 61 (7), 465–471.
- Espelage, Dorothy & Anderman, Eric & Brown, Veda & Jones, Abraham & Lane, Kathleen & McMahon, Susan & Reddy, Linda & Reynolds Cecil (2013) Understanding and preventing violence directed against teachers. Recommendations for a national research, practice, and policy agenda. *American Psychologist* 68 (2), 75–87.
- Fagerström, Virpi & Lämsikallio, Riina & Sipponen, Jouni (2015) Stop väkivallalle kouluissa ja päiväkodeissa. Helsinki: Työterveyslaitos.
- Fountoulakis, Konstantinos & Leucht, Stefan & Kaprinis, George (2008) Personality disorders and violence. *Current Opinion in Psychiatry* 21 (1), 84–92.
- Gumpel, Thomas & Sutherland, Kevin (2010) The relation between emotional and behavioural disorders and school-based violence. *Aggression and violent behaviour* 15 (5), 349–356.
- JHL, Julkisten ja hyvinvointialojen liitto (2015) Lähes 40 % koulunkäynninohjaajista kokee väkivaltaa. Tiedote. <http://www.jhl.fi/portal/fi/jhl-tieto/uutisarkisto/?bid=5250&y=2015> (luettu 26.5.2018)
- Kanrich, Jacklyn (2015) Violence directed against educators: A critical review of findings and methodology. <https://search-proquest-com.libproxy.helsinki.fi/docview/1765155725?accountid=11365> (luettu 26.5.2018)
- Kauppinen, Timo & Mattila-Holappa, Pauliina & Perkiö-Mäkelä, Merja & Saalo, Anja & Toikkanen, Jouni & Tuomivaara, Seppo & Uuksulainen, Sanni & Viluksela, Marja & Virtanen Simo (2013) Työ ja terveys Suomessa. Seurantatietoa työoloista ja työhyvinvoinnista. Helsinki: Työterveyslaitos. <https://www.ttl.fi/wp-content/uploads/2016/11/tyo-ja-terveys-suomessa-2012.pdf> (luettu 26.5.2018)
- Metsämuuronen, Jari (2006) Laadullisen tutkimuksen perusteet. Teoksessa Metsämuuronen, Jari. (toim.) *Laadullisen tutkimuksen käsikirja*. Helsinki: International Methelp, 81–144.
- Mueller, Sonja & Tschan, Franziska (2011) Consequences of client-initiated workplace violence: the role of fear and perceived prevention. *Journal of Occupational Health Psychology* 16 (2), 217–229
- Onnismaa, Jussi (2010) Opettajien työhyvinvointi. Raportit ja selvitykset 1/2010. Helsinki: Opetushallitus. http://www.oph.fi/download/124603_Opetta

- ijen_tyohyvinvointi.pdf (luettu 26.5.2018)
- OAJ, Opetusalan ammattijärjestö (2013b) Työolosuhdebarometri 2013. <http://www.oaj.fi/cs/oaj/Esiteet%20ja%20julkaisut> (luettu 26.5.2018)
- OAJ, Opetusalan ammattijärjestö (2015) Työolosuhdebarometri 2015. <https://www.oaj.fi/cs/oaj/OAJn%20tyoolobarometri%20> (luettu 26.5.2018)
- OAJ, Opetusalan ammattijärjestö (2013a) Koulun lisääntyneet väkivaltatilanteet huolettavat OAJ:tä. Tiedote. <http://www.oaj.fi/cs/oaj/Tiedotteet:showContent=true&contentID=1363787875225&archive=0> (luettu 26.5.2018)
- OAJ, Opetusalan ammattijärjestö (2016) Suomalaiset toivovat opettajille lisää valtaa ja kunnioitusta. Tiedote. <http://www.oaj.fi/cs/oaj/Tiedotteet?&contentID=1408917288418&pageName=Opettajien+arvostustutkimus> (luettu 26.5.2018)
- OAJ, Opetusalan ammattijärjestö (2017) Presidentti Niinistö: opettajat tarvitsevat lisää arvostusta. Tiedote. https://www.oaj.fi/cs/oaj/Uutiset?contentID=1408919528536&page_name=Presidentti%20Niinisto%20opettajat%20tarvitsevat%20lisaa%20arvostusta (luettu 26.5.2018)
- OKM, Opetus- ja kulttuuriministeriö (2013) Turvallisuuden edistäminen oppilaitoksissa. Seurantaryhmän loppuraportti. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2013/8.
- OPH, Opetushallitus (2010) Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden muutokset ja täydennykset, 2010. https://www.oph.fi/download/132882_Perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteiden_muutokset_ja_taydennykset2010.pdf (luettu 12.6.2018)
- Pakarinen, Eija & Kiuru, Noona & Lerkkanen, Marja-Kristiina & Poikkeus, Anna-Maija & Siekkinen, Martti & Nurmi, Jan-Erik (2010) Classroom organization and teacher stress predict learning motivation in kindergarten children. *European Journal of Psychology of Education* 25 (3), 281–300.
- Perusopetuslaki 1998/228. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628> (luettu 26.5.2018)
- Robson, Colin (2002) *Real World Research*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Salmi, Venla & Kivivuori, Janne (2009) Opettajiin kohdistuva häirintä ja väkivalta. Verkkokatsauksia 10/2009. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/152592/10_09_opettajiin_kohdistuva.pdf?sequence=2 (luettu 26.5.2018)
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2014) Väkivallan uhka työelämässä. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2014/17. Helsinki, 2014. https://julkari.fi/bitstream/handle/10024/126756/RAP2014_17_v%C3%A4kivallan_uhka.pdf?sequence=1 (luettu 17.6.2017)
- Työterveyslaitos (2019) Työelämätiето. työelämätiето.fi (luettu 16.3.2019)
- Työturvallisuuslaki 2002/738. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2002/20020738#L2P8> (luettu 26.5.2018)
- Vantaan Sanomat (2016) Kouluväkivallasta tullut arkipäivää Vantaalla. <http://www.vantaansanomat.fi/artikkeli/446684-kouluvakivallasta-tullut-arkipaivaa-vantaalla-oppilaat-purevat-raapivat-ja> (luettu 11.7.2017)
- WHO (2005) Väkivalta ja terveys maailmassa. Krug, Ethienne & Dahlberg, Linda & Mercy, James & Zwi, Anthony ja Lozano, Rafael (toim.) Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Yle (2016) Tuomari: Koulut selvittelevät sisäisesti sellaisia kiusaamistapauksia, jotka kuuluisivat vakavuutensa puolesta poliisille. <https://yle.fi/uutiset/3-9114304> (luettu 26.5.18)

ENGLISH SUMMARY

Kira Hurme & Markku Jahmukainen & Risto Hotulainen: Violence towards comprehensive school staff: the parties and situations involved (Koulun henkilöstöön kohdistuvan kouluväkivallan osapuolet, olosuhteet ja tilanteiden laatu)

This study explores instances of school-related violence reported by comprehensive school staff in one large municipality in Southern Finland in 2011–2016. The data come from all Finnish-speaking primary and secondary schools that reported violent incidents to local occupational safety and health administration officials. The dataset comprises 3,556 reports of school-related violence from 79 primary and secondary schools.

The largest number of reports was filed by teaching assistants (46%), followed by special teachers (28%) and class teachers (12%). Pupils aged 7–8 accounted for 41% of all violent incidents. The number of incidents declined with increasing age. According to the reports submitted the majority of incidents were caused by special education pupils, most notably pupils with autism spectrum disorder (32%). Pupils in mainstream

education accounted for 17 per cent of the total number of incidents.

The vast majority or 96 per cent of all incidents involved physical violence perpetrated by pupils. Only 4 per cent of the cases reported involved verbal confrontations. The injuries suffered by school staff ranged from emotional stress to physical harm requiring medical attention. Almost half of the incidents (48%) were initiated in a classroom environment. One-fifth (19%) of the incidents occurred in the hallways of the school building and 16 per cent in the school yard.

Over half or 1,890 of the reports contained information about the measures taken by the teacher or school staff concerned to address the situation. School staff were able to resolve the situation by verbal means in 22 per cent of all cases. In 30 per cent of the cases school staff had to physically move the pupil or remove them from the classroom altogether. Pupils had to be physically restrained in 48 per cent of all reported cases.

Keywords: school violence, comprehensive school, teachers, pupils, special education.